

HELEN SHEEHAN*

Za prihodnost socializma

»Včasih se počutim tako, kot da bi v nekaj desetletjih preživela celo večnost. Zdi se mi, kot da so valovi zgodovinskih sprememb, ki so delovali v preteklih stoletjih, že večkrat znova pustošili po mojem svetu. In kdo ve, kaj me še čaka. Morda sem šele na pol poti ki jo moram prehoditi. Vsi, ki živijo v istem času kot jaz, niso na isti način občutili vibracij tega burnega časa. Mnogi moji sodobniki so živeli svoja življenja in iskali svoja zadovoljstva, živeli so tako, kot njihovi starši pred tem: sklepali zavarovanja, potiskali pred seboj otroške vozičke, kupovali tapete, jedli pico, kosili travo, gledali solzave nadaljevanke in si zagotavljali pokojnino, ne da bi jih pri tem vznemirjalo apokaliptično navzkrižno zasliševanje. Niso imeli potrebe, da bi se lotili zgodovine, ki nastaja, niso začutili bitja časa, niti jih ni ganilo dejstvo, da so na robu nove dobe. Drugi med mojimi sodobniki pa so iz drugačne snovi in so imeli druge prednosti. Skupaj z njimi sem občutila gon močnih sil, ko se stekajo v nas in jih nato izžarevamo.« (Helena Sheehan: Plovba po Zeitgeistu)

Nadežda Radović: Vaš referat »Plovba po Zeitgeistu« je s svojim načinom pripovedi izzval pozornost vseh sodelujočih (napisan je bil kot intimna izpoved o lastnem intelektualnem razvoju). Že mesec dni pred začetkom cavtatske tribune se je govorilo, da je najzanimivejši. Tudi sama se s tem strinjam. Enako pa me je pritegnil tudi referat Costanza Prevea – razlog je povsem preprost: oba bleščeče analizirata duhovno stanje sedanjega časa. Oba vztrajata pri marksizmu. Oba jasno povesta, katere so naloge levih sil v boju za socialistično alternativo. Oba sta filozofa. Vsak po svoji poti prideta do vprašanja o vlogi filozofa v razkrivanju perspektiv socializma danes. *Zakaj so nam filozofi danes potrebni*, vi pravite celo nujno potrebni?

Helena Sheehan: Trdno verjamem, da v zgodovini ni bilo obdobja, ko bi bili filozofi potrebnejši, kot so danes. Še nikoli ni bilo toliko tistega, kar je potrebno spoznati in še nikoli ni bilo toliko obupavanja, ko gre za možnosti spoznanja. Na primer, izobražen človek je bil nekaj stoletij nazaj tisti, ki bolj ali manj poseduje znanje. V stoletjih, ki so sledila, je znanstvenik poznal vso znanost. Še kasneje je

* HELEN SHEEHAN se je rodila leta 1944 v Philadelphiji, v Združenih državah Amerike, v skrajno konservativni družini. Hodila je v verske šole in postala nuna. Ko je razčistila z religioznostjo, je zapustila samostan, družina pa jo je zavrgla. Bila je profesorica v katoliških šolah, vendar so jo zovoljo njene raziskujoče narave in potrebe po iskanju resnice, kmalu vrgli iz vsake – z obrazložitvijo, da je »preveč kontroverzna«. V boju za golo preživetje si je »izkrcila pot do marksizma«. Doktorirala je v Dublinu, kjer je postala tudi članica Komunistične partije Irske. Precej časa je preživela v Sovjetski zvezi, ko je pripravljala kritično zgodovino marksizma. Je avtorica številnih del. Danes je članica Laburistične stranke. – S H. Sheehan se je pogovarjala Nadežda Radović, strokovna sodelavka Centra za družbene raziskave pri CK ZKJ. – op. ur.

fizik poznal vso fiziko. Danes pa kaj takega ni več mogoče. Ljudje imajo vse več znanja o vse ožjem predmetu spoznanja. Vlada takšen epistemološki obup, da so ljudje izgubili vsako samozavest o tem, kaj pravzaprav znajo. Menim, da je pomembno imeti enoten pogled na svet. Ne mislim pa, da so odgovori na vprašanja sodobnosti v učbenikih dialektičnega in historičnega materializma. Mislim, da vsakdo, kdor je marksist, v sebi nosi nekaj, kar združuje, nekakšen občutek za medsebojno odvisnost in odnose med pojavi, za korenine. Filozofa to ne reši pred raziskovalnim delom niti pred trpkim okusom odkrivanja strukture sveta, vendar pa to pomeni, da je zelo samodiscipliniran. Če hočete spoznati vsebino različnih znanstvenih spoznanj, morate prebrati ogromno število strani. Ne mislim, da morate prebrati vsako knjigo, prav gotovo pa veliko povzetkov. Mislim, da moram, čeprav nisem znanstvenik in nisem fizik, vendarle vedeti, kaj se dogaja v sodobni znanosti. Ni potrebno, da vem, kaj so delali v laboratorijih, vedeti pa moram, kaj je bistveno v pogovorih med fiziki, biologi, psihologi, sociologi . . . To pa je zelo zahtevna naloga. Vedno je treba biti v toku naj sodobnejših dosežkov svojega časa. Ni dovolj, da veš, kaj je dejal Berkeley, kaj sta rekla Kant in Marx, seveda pa je zelo pomembno, da veš tudi to. Posedovanje metodološke discipliniranosti in odkrivanje meja sodobnega empiričnega znanja sta nujni predpostavki, da nastane možnost sinteze. To možnost sintetiziranja človeškega znanja pa nam ponuja marksizem. Res je, da tudi idealizem daje možnosti sintetiziranja, vendar pa to niso sinteze, ki bi bile utemeljene s sodobnim izkustvom; to so sinteze, ki zahtevajo, da veliko stvari kar eliminirate in zato niso resnične sinteze. Tako je marksizem v bistvu edini način mišljenja, ki je jasen, zanesljiv, zedinjujoč in utemeljen v empirični izkušnji; ponuja nam možnost vpogleda v celoto sodobnih dosežkov empiričnega znanja v času, v katerem živimo. Mislim, da je marksizem v resnici močan. Menim tudi, da vse preveč ljudi odstopa od njega, čeprav iz ideoloških razlogov to prikrivajo. Vse preveč pozornosti je usmerjeno k pluralizmu, kjer da imajo vse stvari enako vrednost. Ne pravim vam, da ne verjamem v določen politični pluralizem v določenih političnih okoliščinah. Mislim, da so argumenti, ki zahtevajo večstrankarski sistem, povsem utemeljeni. Prav tako mislim, da obstajajo argumenti za nastanek novih odnosov med planskim gospodarstvom in tržnimi silami. Danes govorimo o zelo pomembnih svetovnih vprašanjih. Ne moremo se kar preprosto opreti na dosedanje formulacije iz prejšnje rešitve. Obstaja pa tudi težnja, da bi se odrekli razumevanju »celote« in »površine« stvari in relacij med njimi, da bi zapustili marksizem, ki omogoča takšno razumevanje celote. Pojavlja se tudi težnja po »odstopanju od totalitete kot od nečesa nerazumljivega«, ki pa je, po mojem mnenju, precej nevarna.

Nadežda Radović: Izkušnje, ki ste jih prinesli iz držav tako imenovanega socialističnega tabora, so zelo zanimive. Dajejo vam pravico, da izpostavite tiste elemente, o katerih mislite, da so opora razvoja socializma, ki bo prost birokratskih spon in slabosti, ki kompromitirajo celoten socialistični projekt. Kaj je lahko v obstoječih socialističnih državah opora socialističnega gibanja: kateri rezultati dosedanjega razvoja in predvsem, kateri družbeni nosilci.

Helena Sheehan: Če malo posplošim, lahko rečem, da socialisti z Zahoda svojo moč črpajo na Vzhodu. Menim, da je moč socialističnih držav (in to me vedno privede v položaj, da branim socialistične države, te pa obrambo tudi nenehno potrebujejo) v središčni inspirativni misli intelektualne tradicije, ki je izoblikovala socialistične družbe: da mora zemlja pripadati tistim, ki jo obdelujejo in ne paraziti.

tom, ki le akumulirajo vrednosti, ki so jih proizvedli drugi ljudje, da svet pripada delavcem (produktivnim ljudem) in ne ljudem, ki bi z oblastnega položaja izkoriščali in odtujevali plodove tujega dela. V tem je moč socialističnih držav. In naj bodo neskladja še tako velika, naj bodo neenakosti v socialističnih državah še tako očitne – razlike med najnižjimi in najvišjimi so v primerjavi s tistimi, ki vladajo v kapitalističnih družbah, prav neznatne.

V državah vhodne Evrope nisem prav vedno naletela na tisto, kar sem si želela najti, vendar pa sem danes iskrena zagovornica »glasnosti«, »perestrojke« in »novega mišljenja«. Mislim, da nastajajo pogoji, v katerih bo osebnost v socializmu lahko živela v skladu s svojo lastno moralno in intelektualno integriteto. Te spremembe bodo celotnemu komunističnemu gibanju pomagale združiti vse sile. Povedati moram, da mi je bilo zelo hudo, da so nekateri inteligentni in predani ljudje v zgodovini komunističnega gibanja izgubili svoja življenja, postajali žrtve ciničnih oportunistov, ki so se bili pripravljene vpreči v katerikoli sistem, da bi iz njega potegnili karseda veliko koristi zase. Velikokrat sem čutila, da so člani komunističnih partij v državah Vzhoda prehitro spreminjali svoj moralni lik; najprej so pisali prispevke za mednarodne kongrese filozofov in podobna srečanja, jih tam prebrali, nato pa so se jim od srca smejali. Spoznala sem celo, da je bil cinizem boljša rešitev od žalosti in brezupa, ki sta bila sicer edina možnost. Takšne ugotovitve so razžirale mojo dušo. Ko sem pisala knjigo¹, sem pogosto jokala, ker je bilo vse kar preveč življenjsko, ker se je tudi moje življenje spreminjalo v kaos pod pritiskom nesreč in krivic, storjenih v imenu »komunizma«.

Nadežda Radović: Vojna, rasizem, revščina, seksizem – po vašem mnenju to niso izolirani pojavi časa, marveč gre za medsebojno povezane manifestacije enega sistema, za manifestacije, ki se v tem sistemu nujno ponavljajo. Ali mislite, da so nova družbena gibanja – antinuklearno, feministično, protirasistično, ekološko gibanje – med katerimi se vsakdo bojuje s po eno od naštetih manifestacij kapitalizma, zgodovinski subjekti časa, ki je še pred nami?

Helena Sheehan: Levica vse premalo kritično sprejema ideje teh gibanj. Naj iskreno povem: podpiram gibanje za osvoboditev žensk in članica tega gibanja sem že dvajset let. Problematika, na katero opozarja ekološko gibanje, je prav tako vredna pozornosti. Ne strinjam pa se s stališčem levice: malo tega, malo onega gibanja – in to naj bo zamenjava za enotno analizo vsebine in korenin pojavov, s katerimi se je treba spoprijeti. Prav tako ni dobro, kadar se v analizah posameznih gibanj izgublja ost realne analize. Na potenciale novih družbenih gibanj moramo gledati pozitivno. Hkrati naj povem, da ne mislim, da morajo komunistične in socialistične stranke premagovati ta gibanja. Sestaviti bi bilo treba politične zveze z njimi, na najbolj demokratičen in pluralističen način. To ne pomeni, da moramo vključevati pluralizem v naše glave, v katerih morajo biti analize precej bolj rigorozne.

Nadežda Radović: V svojem referatu ste letnico 1968 imenovali za razvodnico. Kaj so nemiri leta 1968 pomenili za vas? V kolikšni meri ste še vedno privrženi idejam 1968.? Kaj se je od utopičnega duha 1968. leta ohranilo do danes?

Helena Sheehan: V poznih šestdesetih sem bila vključena v gibanje za večjo mno-

¹ Helena Sheehan: Marksizem in filozofija znanosti: kritična zgodovina, London, Atlantic Highlands, New Jersey: Humanities Press, 1985.

žičnost nove levice. Nisem mogla več brezdelno sedeti s svojo družino pri večerji na božični dan. Gotovo nisem mogla sedeti s svojim bratom, ki je prevažal živčne pline na Tajsko. Postala sem ena tistih, »pred katerimi so nas svarili naši starši«. Vse tkivo vsakdanjega življenja se je preoblikovalo, dobilo je fantastične nove oblike: vibrantno kontrakulturo komun, kooperativ, srečanj, učilnic, cestnega gledališča, neodvisnega filma . . . Nastala je prava mreža alternativnih institucij. Prezgodaj smo v teh zametkih videli znanilce nove družbe. Čeprav se ne morem ozreti na 1968. leto tako, da ne bi bila hkrati tudi kritik tega leta, mislim, da ga ne smemo kar tako prekrižati, kot to pogosto počno. Tedaj smo bili polni upanja in prepričani smo bili, da se svet lahko spremeni. In škoda je, da so ljudje izgubili to upanje. Res je, da smo bili naivni, da smo verjeli, da je spreminjati svet precej lažje, kot je bilo v resnici. Vendar pa še danes mislim, z vso modrostjo in izkušnjami, ki sem si jih nabrala, da moram zaupati v možnost preobrazbe sveta. Mnogi iz moje generacije so stopili na pot brezupa. Postali so prefinjeni, neodgovorni, strahopetci. Veliko ljudi pod raznimi pritiski misli samo na svoje kariere. Drugi pa so ostali resnično vdani svojim mladostnim idejam. Verjamem, da je še vedno nekaj upanja, celo za mojo generacijo, četudi nikoli nisem prav verjela v generacijske delitve. Prav gotovo je, da se ne strinjam s tistimi, ki pravijo, da je danes vse odvisno od mladih. Od mladih je danes odvisno vse, kar je v njihovi moči, a tudi 40, 50, 60 in 70 let stari ljudje imajo prihodnost pred seboj. Pomembnost življenjskih nalog ni odvisna od generacijskega načela.

Dediščino 1968. leta mnogi zanikujejo. Ta dediščina je zelo kompleksna. To je zgodba o zmagi in o porazu. Naši porazi so bili posledica žilavosti kapitalizma, pa tudi naših omejitev in neznanja. Kar se mene tiče, nasprotujem protiintelektualizmu, kultu nasilja, romantizmu do vsega, kar prihaja iz »tretjega sveta«, drogam, etosu potrošnje. Ostala sem zagovornica ideje, ki pravi, da je treba zavreči staro levico v imenu nove; tudi v naprej pa dvomim, da imata znanost in tehnika osvobodilno vlogo.